

Stenalderen

Helt tilbage til år 12.000 f. kr. var der **istid** i Danmark. Hele landet var dækket af is med over en kilometer i tykkelse, så der var ikke meget liv. Langsomt begyndte isen at smelte, og istiden var ved at være forbi. Landet begyndte i stedet at blive dækket af græs, **lyng** og små buske – og nu begyndte stenalderen. Vi kalder det for stenalderen, fordi jægerne især lavede deres våben og redskaber af **flintesten**. På denne tid kom de første jægere til Danmark.

Stenalderen deles ind i to dele: **Jæger-stenalderen** og **bonde-stenalderen**.

Jægerstenalderen

Jægerstenalderen ligger som den tidligste - fra isen begyndte at smelte til år 4000 f.kr. Den eneste måde man kunne få mad på, var at jage, for jorden var ikke god nok til at man kunne dyrke den endnu. Derfor kalder man det **jæger**stenalderen.

Landet var barskt, koldt og blæsende lige efter istiden. Her levede mange rensdyr i store flokke, ligesom de lever på Grønland i dag. I denne periode kunne man ikke leve uden rensdyrene. Man brugte dem til alt muligt: De spiste kødet og **marven** fra knoglerne – også indvoldene, for de var fulde af vitaminer. Rensdyrenes skind brugte de til at lave tøj og telte af. **Sener** blev brugt som tråd og af geviret og knoglerne lavede de våben og redskaber.

Langsomt blev der varmere. Jægerne begyndte at fiske og fangede sæler, eller gik på jagt i skoven efter vildsvin og okser. Bopladserne lå ved søerne eller ud til havet om sommeren.

Om vinteren flyttede man længere ind i landet.

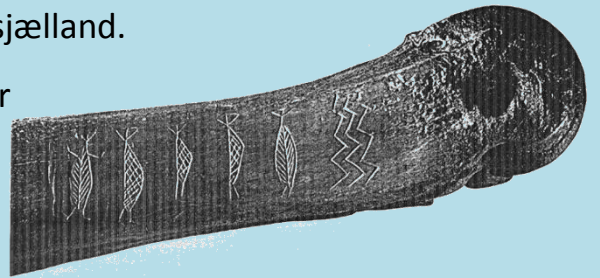
Fiskekrog lavet af en knogle

Allerede i jægerstenalderen hjalp hunde med til jagt. De opsporede byttet, både når jægeren skulle finde levende dyr, men også når de skulle finde dyr, som var blevet skudt.

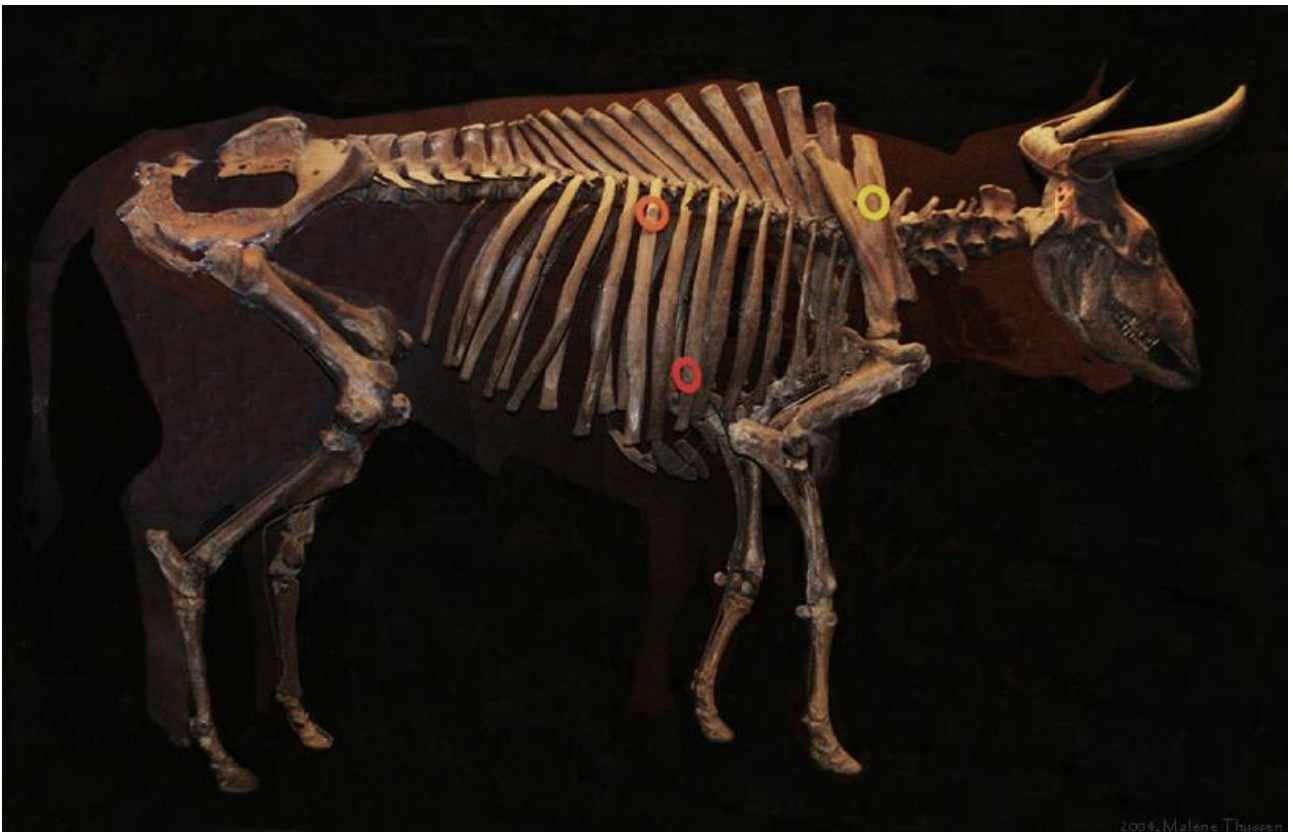
Denne knogle fra en urokse blev fundet på Vestsjælland.

Det er det ældste billede af mennesker man har fundet i Danmark. Man kan se, hvordan de har skrabet tegningerne frem i knoglen.

Ligesom der var mange rensdyr i Danmark i jægerstenalderen, så var der også mange urokser. En **urokse** er en uddød okseart, som minder om de okser vi kender fra i dag.

Herunder er et billede af et skelet fra en urokse, som man har fundet i en gammel udtørret sø. På urokserne kan man se, at den er blevet ramt af tre pile. En i skulderen og to i lungerne. Urokserne nåede at flygte, men døde senere af blodmangel.

Skudhullerne kan ses ved de tre farvede ringe.

1 Gå sammen to og to. Find de **blå ord** i teksten, og skriv forklaringen på ordene

herunder:

	Blå ord	Forklaring
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		

2 Her er et billede, som forestiller en lejr fra jægerstenalderen. Man kan se telte, som er lavet af rensdyrskind og gamle knogler som ligger. Kig godt på billedet og forestil dig, at du lever i jægerstenalderen. Beskriv din dag – ligesom i en dagbog. **Hvad oplever du? Er du fx en mand på jagt eller en kvinde, der syer tøj af skind?**

3

På billederne ses nogle flintesten, som er hugget ud til våben eller værktøj. Hvad tror du de er blevet brugt til? Ligner de noget vi har i dag?

Jeg synes de ligner: _____

Jeg tror de er blevet brugt til: _____

Jeg synes det ligner: _____

Jeg tror den er blevet brugt til: _____

Jeg synes de ligner: _____

Jeg tror de er blevet brugt til: _____

Find ordene i kassen. De findes vandret → og lodret ↓

J	A	G	T	Ø	P	T	V	U	S
Æ	D	O	L	K	I	E	I	L	T
G	I	S	K	S	L	L	L	S	E
E	S	W	M	E	E	T	D	K	N
R	E	N	S	D	Y	R	S	I	A
K	N	O	G	L	E	Æ	V	N	L
U	R	O	K	S	E	R	I	D	D
V	Æ	R	K	T	Ø	J	N	R	E
V	Å	B	E	N	S	P	Y	D	R
F	L	I	N	T	E	S	T	E	N

JAGT	JÆGER	VÅBEN	DOLK	TELT	STENALDER
RENSDYR	KNOGLE	ØKSE	SPYD	ØKSE	FLINTESTEN
ISEN	VÆRKTØJ	PILE	UROKSE		

5

Skriv det ord, der passer på "gåden" i kasserne.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

1) Disse sten lavede menneskene våben og værktøjer af.

2) De boede ikke i et hus, men i et

3) Disse dyr var med på jagt.

4) Menneskene kunne ikke leve uden disse dyr

5) når man skulle have mad, skulle de på _____

6) Fiskekrogen på første side er lavet af en _____

7) Nogle flintesten blev hugget ud til dette våben.

8) Man skød dyrene med disse.

9) En uddød okseart

10) I vandet kunne de fange _____

11) Denne del af rensdyret brugte de til telte og tøj

Det gule ord er: _____

SÆLER

DOLK

SKIND

RENSDYR

KNOGLE

UROKSE

TELT

HUNDE

JAGT

FLINTESTEN

PILE

I Vedbæk har man fundet disse to skeletter, som er en kvinde og hendes barn, som stammer helt tilbage fra jægerstenalderen.

Kvinden døde, da hun fødte sit barn for tidligt.

Den lille dreng blev lagt på en svane-vinge, og med i graven fik han en flinte-kniv. Kvinden fik et stykke tøj som pude. Hun havde også smykker i form af perler med sig i graven. Disse perler var lavet af dyre-tænder og sneglehuse.

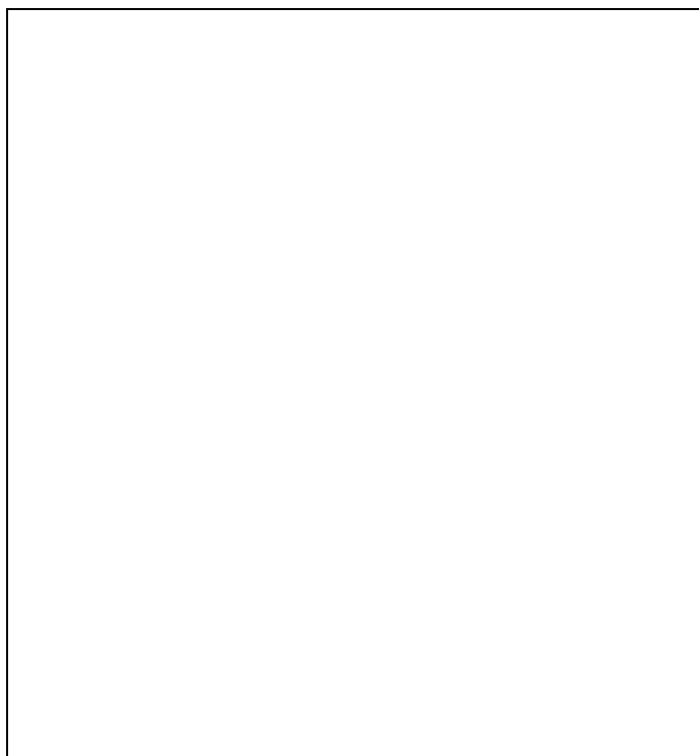

Tegn de to mennesker, som du tror de så ud i virkeligheden her:

I jægerstenalderen levede de af de dyr, som de kunne fange. De spiste alt på dyret, også indvoldene og knoglemarven. Kvinderne fandt nogle gange bær, nødder og planter, som de også kunne spise. Brug din fantasi og skriv en opskrift, som kunne have været en fra dengang. Tegn din ret i boksen.

Hvordan varmede man maden op? Gjorde man overhovedet det?

Ingredienser:

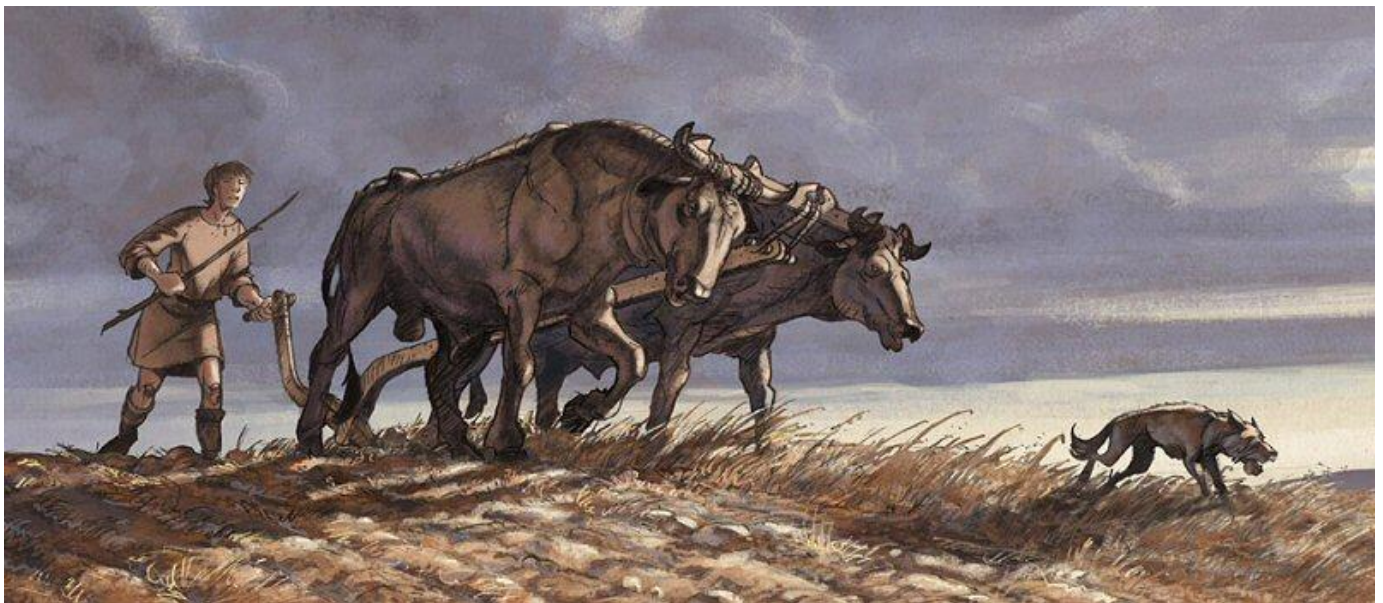
Fremgangsmåde:

Bondestenalderen

Omkring år 4000 f. kr. begyndte det, vi kalder bondestenalderen. Pludselig begyndte menneskene at dyrke jorden i stedet for at jage. Det var meget hårdere at være bonde end jæger i stenalderen. Først skulle skoven brændes af, så der kunne blive plads til jord. Når træerne var brændt af, skulle **stubbene** fjernes. Til det brugte man okser, som var stærke nok til at trække dem op af jorden. Derefter skulle der sås, pløjes og høstes. Var man uheldig rådnete kornet. Derfor kan det undre, hvorfor de begyndte på det i stedet for at jage. Det kan enten være fordi der kom flere og flere mennesker, og der derfor ikke var dyr nok, eller også var skoven blevet dårligere at jage i.

Alle redskaber i bondestenalderen var lavet af flintsten og træ. Derfor tog det lang tid at fælde et træ og pløje en mark. Man pløjede jorden med en **ard**, som blev trukket af en okse. Kornet blev høstet med skarpe flintknive uden skaft.

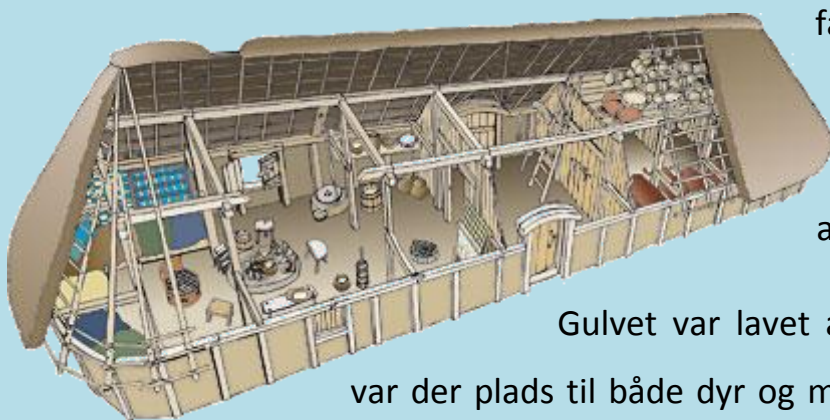

Bønderne havde flere forskellige slagt husdyr. Udover okser havde de også svin, får og geder. Som kæledyr havde de også hunde.

Man havde lært at lave krukker af ler af nogle andre mennesker syd fra. Disse lerkrukker brugte man til at holde kornet tørt i, for det var vigtigt at det ikke blev fugtigt. Når kornet var tørt, malede man det i et **grutte-kar** inde i huset. Man maste kornet med en stor sten, for at få det til mel.

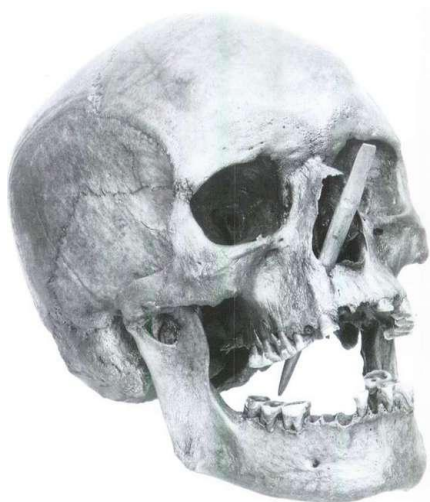

I Bondestenalderen boede bønderne i langhuse med tag af siv eller græs. Når man fældede alle skovene blev der en masse træ tilovers, som de kunne bruge til at bygge huse af.

Gulvet var lavet af fast-stampet ler. I langhuset var der plads til både dyr og mennesker, og der var et ildsted indenfor og udenfor. Man lavede ild ved hjælp af et **ildbor**. Det kunne fx være en pind, som blev drejet hurtigt rundt om et andet stykke træ.

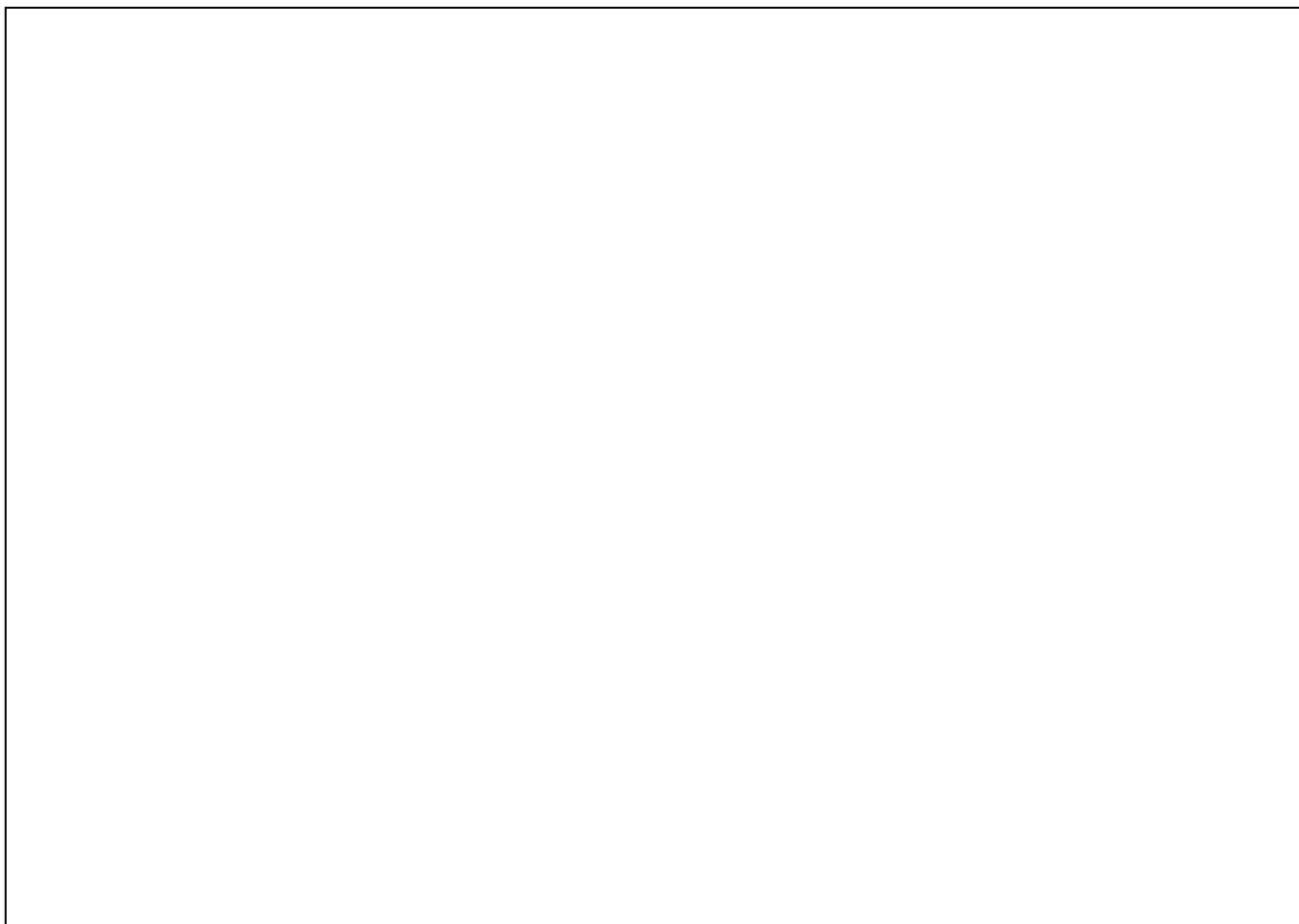
Det var meget hårdt at være bonde i bondestenalderen. De fleste blev kun mellem 20-35 år gamle. De fleste døde af sult og slid, men der var også mange overfald og krig hørte også med. Dette kranium stammer fra en mand fra bondestenalderen.

Han blev dræbt med to pileskud, et i hovedet og et i brystet. Vold var en meget almindelig dødsårsag den gang. Det har man kunne se på de skeletter man har fundet.

I bondestenalderen havde man også lært at lave tøj af plante-fibre og læder, og lave uld fra fårene. Derfor var deres tøj mere behageligt.

1 Forestil dig, at du lever i bondestenalderen. Tegn dig selv og dine omgivelser. Hvor er du henne? Hvilket tøj har du på? Hvad er der omkring dig? Gør tegningen detaljeret.

2 Beskriv hvad du laver den dag:

3 Nu kender du begge stenaldrer. Hvad er forskellen på

jæger-stenalderen og bonde-stenalderen?

Jæger-stenalderen

Hvordan skaffede man mad? _____

Hvad spise man? _____

Hvad boede man i? _____

Hvilket tøj havde man på? _____

Bonde-stenalderen

Hvordan skaffede man mad? _____

Hvad spise man? _____

Hvad boede man i? _____

Hvilket tøj havde man på? _____

4

Hvilken af de to stenaldrer ville du helst leve i?

Jægerstenalderen

Bondestenalderen

Hvorfor? _____

5

I stenalderen var døden tæt på livet. De døde fik gaver med i graven.

Det kunne være flintvåben eller smykker. I bondestenalderen blev de døde begravet i grave af kæmpe sten fra istiden. Gravkammeret lå neden under jorden.

Hvorfor tror du, at de fik gaver med sig i døden?

Kender du andre historie-perioder, hvor de døde fik gaver med i døden?

Hvilke: _____
